

ОСМИСЛЕННЯ ЄВРОПИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ЮРІЯ АНДРУХОВИЧА

Анотація. Юрій Андрухович є найпомітнішим творцем постмодерного роману. У своїй творчості автор підкреслює важливе значення і функцію сучасної української літератури.

Митець із тривогою порушує питання про можливість нашого відродження, розвіюючи деякі ейфорії і міфи; окреслює значення України в Європейському просторі.

Юрій Андрухович відстоює народження вільної, багатоманітної культури, що розвивається після «помаранчевої революції», в новому духовному просторі.

Аннотация. Юрий Андрухович является самым заметным творцом постмодернистского романа.

В своем творчестве автор подчеркивает важное значение и функцию современной украинской литературы.

Художник с тревогой затрагивает вопрос о возможности нашего возрождения, развеивая некоторые эйфории и мифы; подчеркивает значение Украины в Европейском пространстве.

Юрий Андрухович отстаивает рождение свободной, многообразной культуры, которая развивается после «оранжевой революции», в новом духовном пространстве.

Summary. Yuri Andrukhovych is the most noticeable creator of postmodern novel.

In his works the author underlines an important value and function of modern Ukrainian literature.

As an artist raises issues of the possibility of our revival, dispersing some euphorias and myths; he outlines the value of Ukraine in European space.

Yuri Andrukhovych defends arise of a free, varied culture which develops after «orange revolution», in new spiritual space.

Література, зокрема Східної Європи, часто відіграє важливу медіальну роль суспільства, будучи відображенням політичних подій. Письменники використовують літературне середовище для висловлення й написання як власних, так і народних думок та ідей, обираючи таким чином ту чи іншу політичну думку, позицію, зберігаючи при цьому свою національну ідентичність.

Юрій Андрухович, один із найвідоміших сучасних представників української літератури, на прикладі своєї творчості, своїх робіт, підтверджує і ще раз підкреслює важливе значення і функцію літератури. Сучасна українська література не тільки не втратила свій вплив і силу слова, а й надалі продовжує відігравати важливу культурну та політичну роль, як безпосередньо в українському суспільстві, так і поза її межами, у міжнародному взаєморозумінні між Україною та Заходом.

Безліч інтернаціональних нагород та набуття майже інститутивного характеру за межами своєї Батьківщини свідчать про талант, важливість і глибину ролі Юрія Андруховича в сучасній українській літературі.

У більшості своїх творів, деякі з них тут будуть наведені й проаналізовані, автор намагається інтерпретувати сутність і значення сучасної Європи, віднайти і окреслити в ній місце і значення самої України. Галичина, Центральна Європа, Центрально-Східна Європа, Сарматія – усі ці місця є пошуками і викристалізацією Європи в наведених нижче творах Юрія Андруховича, які становлять собою як власні трансформаційні процеси письменника, так і їх опис з коментарями щодо пов'язаних з ними емоційних і особистих почуттів:

від ейфорії, розчарування – до реалітету. Коли мова йде про сучасну Європу, то цей термін "Європа" автоматично порівнюється до Європейського Союзу, чия основа концентрується на Заході [1, с. 16]. Цей сучасний термін "Європа" [2, с. 57] і його використання, зокрема, заплутаний, як ніколи, тому Юрій Андрухович наголошує і таким чином попереджає від змішання уявного європейському континенту з реальним Європейського співтовариства, щоб при цьому не випускати з уваги й не ігнорувати того, що знаходиться ще за межами сучасної політичної Європи. Свою європейську модель автор створює за допомогою опису цих самих меж метафорним дослідженням Європейських кордонів, що становлять собою, як Галичина, так і Україна в цілому, вказує на їх гетерогенність та важливість впливу й ролі сучасної політичної Європи.

Збірка есеїв Юрія Андруховича «*Дезорієнтація на місцевості*» була написана як результат частих поїздок письменника за кордон. У травні 1992 року Юрій Андрухович вперше приїздить до Німеччини, у Віллу "Waldberta" недалеко від Мюнхена, на три місяці по стипендії з літератури. Перша частина «*Вступ до географії*», що ввійшла до пізнішої збірки есеїв «*Дезорієнтація на місцевості*», була написана саме тут. Відкриття для себе «іноземної Європи», а саме той факт, що Україна не тільки географічно, а й культурно-історично пов'язана з цією «красивою іноземною Європою», справило велике враження на письменника. Це стало наслідком активізації нових перспектив бачення й інтерпретацій власної країни. Злиття з Європою та її цінностями, пошук зв'язку з нею, її

увага – усе це могло стати новим майбутнім. Почалася нова, майже ейфорічна робота уяви зображень, мови і перегляд історії, який вів би до спільних коренів і сплетень з «Європою».

Так, у есеї «*Carpathologia cosmophilica*» Юрій Андрухович зображує неіснуючі географічні європейські кордони на прикладі створення уявних ландшафтів, які він переплітає з історією Галичини, утворюючи таким чином свій власний вид географії.

«Буковина, Покуття, Гуцульщина і Мараморощина, Ціскарпатія, а вштак і Транскарпатія, Трансильванія, Потисся, Подунав'я» – справді набирають «міфологічних структур» [3, розділ I] і постають у цій багатьма не побаченій і забутій частині Європи у зовсім іншому, несподівано екзотичному світлі:

Ця структура, попри її очевидне місцезнаходження в деякому географічному центрі, завше була межею, краєм, околицею імперій, околицею культур і цивілізацій [4, с. 17].

Однак саме тут знаходиться, на думку Андруховича, регіональний, у Центральній Європі укорінений ідентитет [5, с. 249]. У мові, яку використовує Андрухович при переліку власних імен у галицькій географії та історії, стиль опису старовинної архітектури, провидицькі картини, які постають перед читачем майже на межі фіктивного, справді не тільки дезорієнтують в історії, часі й місцевості, а й ще раз підкреслюють, як встановлення межі, краю Європи, так і концентрату її центральних і провідних європейських компонентів:

Це – особливий релікт міжвоєнної архітектури, уламок того міфічного львівсько-варшавсько-віденсько-паризького вектора, про який сьогодні циркулюють лише чутки і здогади. Це споруда і це структура, житло, робітня, цитадель, академія, бібліотека, зали для конференцій, танців і гімнастики, салон, басейн, машинне відділення, ресторація, електростанція, котельня, анфілада комор, а ще підземелля і безліч інших загадкових приміщень з вічно зачиненими дверима, це ковчег, це комплекс. Це комплекс Європи, тут, у найдальшій з її околиць, на межі з Неевропою, в самому центрі Європи [6, с. 16].

У наступному есеї «*Місто-Корабель*» Андрухович чіткіше пояснює свою провидицьку картину Центральної Європи, застосовуючи як історичну величину Європу, так і уявні місця на прикладі міста Львова, «міста з розмитими кордонами», як його колись назвав Йозеф Рот в своєму Львівському есеї 1924 року [7], утермінувавши таким чином цей вислів [8, с. 250]. Місто Львів давно являє собою центр концентрованих історичних і культурних подій галицького регіону:

[...], територією міста, його майже скрізь побрукованими й замукованими пагорбами, проходить вододіл двох морських басейнів – Балтійського та Чорного. [...] Місце перетину двох осей, що ділять безіменний простір на схід-захід і північ-

південь, неминуче стало місцем перетину торговельних шляхів, а у зв'язку з цим так само й об'єктом найрізноманітніших інвазій – духовних, політичних, військових, звичаєвих, мовних. [...] У цьому теж можна добачити знак «вододільності» – приналежності до багатьох культур водночас і разом з тим неприналежності до жодної з них цілком – цього міста, що його видатний романіст міжвоєнної доби назвав «містом стертих кордонів» [9, с. 25].

Тодішнє географічне розташування міста, яке знаходилося на вододілі між Балтійським басейном і Чорним морем, робить Львів містом – кораблем, на якому відчувається подих півдня. «Архітектоніка Львова є радше латинською, радше романською, радше бароковою. За радянських часів саме у Львові знімали фільми, із яких мав постати Париж або Рим. Якщо ж шлося про Лондон або Стокгольм, то такий фільм робився в Ризі чи Таллінні» [10, с. 25]. Місто, за Андруховичем, було навіть більше, ніж це: воно розташовувалося, неначе корабель, у центрі «Старого Світу, яке являло собою диск і трималося на китах та черепахах. Індія була околицею цього світу, об береги якої розбивалися хвилі Дунаю, Нілу чи, можливо, Океану» [11, с. 25], де в метафорному стилі автор знову чітко підкреслює, як його географічну межу, так і резервуар європейської культури і історії, через наявність сходження двох географічних європейських площин.

Описом різномаяття культур, величезного впливу етнічних груп в місті зображується його гетерогенітет. Юрій Андрухович описує це за допомогою поетики найменування [12, с. 250], що становить головну рису письменника, яку він часто використовує в творах:

Хто ще опинився тут, у цих каютах і трюмах, на палубах і щоглах? Можливо, достатньо простого переліку? Отже: серби, далматинці, арнаути, аргонати, татари, турки, араби, шкоти, чехи, маври, баски, скіфи, караїми, хозари, асирійці, етруски, хетти, готи, білі й чорні хорвати, кельти, анти, алани, гунни, курди, ефіопи, циклопи, агріпи, лестригони, андрогени, аріяни, цигани, кінокефали, елфантифаги, африканці, мулати й метиси, малороси, москвофіли й мазохісти. Францискани, капуцини, кармеліти босі й - відповідно, даруйте, - кармеліти взуті, бернардини, кляриски, урсулянки, сакраментки, цециліянки. Домінікани, василіяни, растафаріяни, редемптористи, потім езуїти, а ще раніше тринітарії, котрі присвятили себе викупуванню християнських невільників зі східного рабства. Розенкройцери, студити, тамплієри, розкольники, православні і лівославні [13, с. 28].

З іншого боку, спільне життя цих різноманітних культур і етнічних груп може нести за собою, окрім здобутку і збагачення на строкатість і різноманітність, шкідливі наслідки, такі як: неминучий конфлікти та зміряння сил. Для Андруховича - ідеалістичне

й безболісне нашарування культур становить собою міф з можливими трагічними наслідками/

Нашарування культур це не тільки свято стертих кордонів – це також і кров, бруд, етнічні чистки, людожерство, депортації. Напевно, я обмовився і повинен би був говорити про «нашарування антикультур». Адже й воно неминуче у поліетнічних середовищах [14, с. 29].

Тим не менш створена Юрієм Андруховичем фіктивна, глибоко в історію сягаюча географічна атмосфера міста-корабля Львова, відіграє одне з найважливіших завдань сьогодення: завдяки місту-кораблю вододіл двох великих регіонів Балтійського басейну і Чорного моря сходяться разом. Альфред Шпрюде ще раз наголошує, що місто виконує поєднуючу роль цих двох географічних площин і, здається, становить собою не тільки рятивний ковчег [15], але й ключову фігуру, яка завдяки своїй історії і культурі вирішально впливає на майбутнє Європи:

Романські акценти значною мірою доповнюють чи радше врівноважують акценти візантійсько-грецькі. І справа не тільки у візантійському обряді українських церков. Справа в особливій візантійській ментальності, котра є, можливо, найсуттєвішою перешкодою при нашому входженні до Європи, але й, можливо, найсуттєвішим нашим захистом від цього входження. Вона як церква Успіння Пресвятої Богородиці з вежею Корнякта – ніяк її не затреш і не викреслиш [16, с. 26].

Заключний есей «Час і місце, або моя остання територія» є останнім, і не тільки підсумковим у збірці есеїв «Дезорієнтація на місцевості», а й заключним висновком Юрія Андруховича щодо інтерпретації постмодерністської літератури та розуміння Центральної Європи. Рідний регіон письменника – Галичина – охарактеризована і постає у його творчості як забута і знехтувана частина Європи, сконструйована з історії, архітектури і уявних ландшафтів, які не можуть бути категоріальними чи належати до якогось певного часу, географічного простору: це феноменальний всюди-сущий дух забутої Європи, але який належить Європі. Пояснити чи описати цей майже провидицький регіон вдасться хіба що мовою і засобами постмодернізму: певні фрагменти таким чином невимовно описані словами:

Я живу в споко́нвіку підозрюваній і зневажуваній частині світу. Ця частина світу називається Галичиною. Можливо, тому мені не залишається нічого іншого, як визнати себе постмодерністом. Це, звичайно, жарт, але не надто веселий. [...] це моя територія, це мій підозрюваний і зневажуваний світ, фортечні мури навколо нього давно повалено, рови засипано історичним хламом і культурним сміттям, якоюсь битою порцеляною, чорною гаварецькою керамікою, гуцульськими кахлями, моя лінія оборони – це я сам, але в мене немає іншого виходу, як тільки боронити цей шматок, цей клопот, ці клапті, що розлазяться навсібіч [17, с. 121, 123].

Галичина - це територія, через призму якої Юрій Андрухович сприймає, інтерпретує й відображає світ. З перспективи бачення письменника Європа здається конструктом, який складається з багатьох елементів, смуг, клаптиків, сукупність яких відтворює і передає суцільну картину цього континенту. Тільки завдяки різноманітності, різнобарвності і спільній історичній базі Європа – приваблива, доскональна і має шанс на краще майбутнє. У постмодерністському стилі опису чіткіше пояснює Юрій Андрухович своє розуміння Європи, її позицію, її сутність, її матерію:

[...цей шматок, цей клопот, ці клапті, що розлазяться навсібіч]. Вони розлазяться, але я прагну стягнути їх до купи, зшити – бодай і білими нитками своїх власних версій та домислів. І тут мені потрібна ще одна територіальна ефемериди, така собі географічна примара, паралельна реальність, ще вчора модна, а нині вже майже виблудована на інтелектуальних фуршеттах – Центральна Європа. Ні, не Європа як така, не примірник її, а центр, точніше схід, бо в Європі схід парадоксальним чином там, де центр. Центральна Європа, дитя Кундери, Мілоша і Конрада, дивна субстанція з самих лише ідей, почуттів, містифікацій, американська вигадка кількох розчарованих дисидентів. Стоїмо на порозі її остаточного зникнення, ось тільки хай поляків зі словако-угорцями приймуть до НАТО, а відтак до Заходу, до «власне Європи», Україну ж - до оновленої слов'янської федерації; ось тільки хай клацнуть замки по західних кордонах нашої другої за значенням союзна республіки, ось тільки хай вийдуть на знов укріплені пости старі прикордонники з молодими амбітними вівчарками без намордників. Отже, її немає, цієї Центральної Європи, точніше, майже немає, як майже немає в ній Галичини. А все, що є, - це «майже», суцільна територія постмодернізму [18, с. 123].

Роман Юрія Андруховича «Дванадцять обручів» був відзначений в 2006 році на Лейпцизькому книжковому ярмарку Лейпцизькою книжковою премією з європейського взаєморозуміння. Нагорода була дуже важлива для Юрія Андруховича, оскільки в її назві поєднані два важливих поняття: «Європа» і «Взаєморозуміння»:

Ich muss der Jury dafür danken, dass sie meine Bemühungen so hoch bewertet und sich paradoxerweise dafür entschieden hat, einem Werk den Preis für Verständigung zuzuerkennen, dessen Hauptmotiv ihre, der Verständigung, Unmöglichkeit ist [19].

Я повинен подякувати журі за те, що вона так високо оцінила мої зусилля і парадоксальним чином вирішила нагородити твір за взаєморозуміння, головний мотив якого взаєморозуміння є неможливістю [20].

Якщо з такої перспективи, яку висловлює, і вже у вище наведеному інтерв'ю сам автор підтверджує, підходити до інтерпретації роману «Дванадцять обручів», то можна помітити, що Юрій Андрухович і насправді ділиться зі своїм розчаруван-

ням щодо Європи, її поведінки, її несприйняття України, і таким чином фактично неможливістю справжнього зближення обох сторін.

Зміну в ставленні письменника до Європи можна прослідити в атмосфері його творів: тоді як збірка есеїв «*Дезорієнтація на місцевості*» несе в собі ейфорію, оптимізм і переконливість, то наступний його літературний текст – «*Дванадцять обручів*» – проникнутий «протверезінням», розчаруванням і задумою. Через поєднання катастрофи і карнавалу, поезії і чорного гумору, фантастики і соціальної критики він чіткіше підкреслює і розкриває у своєму творі західні і східні стереотипи, виносить на загальний перегляд старі й нові міфи. Стиль роману субтильний, на перший погляд, незбагненний. Усе, що в ньому відбувається, здається абсурдним і комічним, дивним і неймовірним, заплутаним і пантеличним. Тільки через деякий час, коли книга вже прочитана і відкладена, починає діяти її ефект і на світло проступає ясність речей. Послання обирає контури, у яких роль Заходу стає яснішою [21]. Натяки і посилення Андруховича в романі можна розглядати як частинку пазлу, який разом із картинами усєї Центральної Європи, що постає перед читачем, несе в собі політичний присмак.

У постаті австрійського фотографа Карла-Йозефа Цумбруннена персоніфікує і проектує Юрій Андрухович як Галицьку історію в сучасності, так і невігластво Західної Європи: Карл-Йозеф Цумбруннен безперервно їздить на Україну як без знань української мови, так і без усвідомлення того, чого його туди так кожного разу тягне. Письменник, щоб зрозуміліше і доступніше пояснити цей феномен австрійського фотографа, яскраво описує його генеалогічне дерево, одночасно натякаючи і проводячи паралель між протагоністом книги Йозефа Рота «*Марш Радецького*» Карла-Йозефа Тротта:

Але Карл-Йозеф Цумбруннен продовжував їздити. У цьому сенсі він був цілком химерний, що не могло не впливати з його покрученої, як і, зрештою, в переважній більшості всіх його австрійських співвітчизників, генеалогії. Упродовж останніх чотирьох-п'яти століть його предки стільки всього намішали – станомо, етнічно, конфесійно, політично, вибухово-несумісно – що Карл-Йозеф міг з однаковим успіхом вважати себе нащадком баварських броварів-анабаптистів, судетських погоничів мулів, тирольських сироварів, збанкрутілих зальцбургських лихварів, сопронських продавців солі, кількох самовбивць-банкiрів і також самовбивць, але єпископів, а, крім того, інших яскравих постатей, серед яких були і певний жириач вогню та ножів з Лайбаху, і привселюдно спалена за відьомство сизоока власниця лялькового театру з Тарнова неподалік Кракова, і відомий упорядник сільськогосподарських календарів з Маттерсбургу, і не менш відома феміністична журналістка, так само сизоока. Одним із найвіддаленіших своїх крил родина Цумбрунненів сягала

композитора Букстегуде, іншим – художника Альтдорфера. Але цілком не виключено, що свою першу українську подорож Карл-Йозеф здійснив під впливом родинного міту про прадіда, фанатично діяльного надлісничого з Ворохти, згодом службово переведеного до Чортополя. Прадід, як не дивно, теж звався Карл-Йозеф. [...] Прадід Карл-Йозеф Цумбруннен був записаний до історії австрійського (і чи не світового?) лісівництва золотими літерами як такий, що в середині XIX століття засадив шпильковими породами і буком велетенські площі карпатських лісів узвиш [22].

Карл-Йозеф Цумбруннен врешті-решт, не дивлячись на свою аналітичну і тонку спостережливість, так нічого і не зрозумів: а ні як сутності України як країни, а ні як того, що там відбувається. Це і залишилося для нього територією зі статусом «terra incognita», такою екзотичною і такою «іншою», аніж його «європейська Батьківщина»:

Карл-Йозеф зітхнув і востаннє озирнувся на фатальну країну, звану Карпатами. [...] Він ще досі зберігав рештки дунайського ідеалізму зі свого недавнього життя. [...] Отже, його певний час тягнуло вгору над Дунаєм, але вже від самого початку цей шлях виявився забитий зустрічними ангелами. [...] це був так званий Дунайсько-Ангельський коридор, місце сталого патрулювання, зона особливої уваги [23].

Врешті-решт головний герой роману помирає, що може також прирівнюватися, окрім паралелі, до трагічної смерті Карла-Йозефа Тротта з роману «*Марш Радецького*», до складності опису безмежного розчарування Юрія Андруховича щодо добутого вже з досвідом європейського взаєморозуміння:

Ich habe in diesen Jahren und in zahllosen Aufenthalten im westlichen Europa die Ignoranz des Westens kennengelernt. Sie wissen nichts von uns, glauben aber, alles zu wissen und wollen nichts dazulernen. Überall taube Ohren, Stereotypen, eine Selbstgenügsamkeit, die in die Erstarrung führt. Es gibt keine kulturelle Perspektive in dieser Selbstzufriedenheit, in Frankreich noch weniger als in Deutschland. In den USA, wo ich 2000/2001 zehn Monate lebte, habe ich das übrigens anders erlebt, ein ganz anderes Interesse, eine Neugier, allerdings in einem ausschließlich akademischen Milieu [24].

За ці роки і численні перебування в західній Європі я познайомився з невіглаством Заходу. Вони нічого про нас не знають, але думають, що знають про нас все і не хочуть нічому вчитися. Навкруги глухі вуха, стереотипи, самодостатність, яка веде до затвердіння. В цьому самовдоволенні не існує культурної перспективи, у Франції ще менше аніж в Німеччині. У Сполучених Штатах, де я 2000/2001 прожив десять місяців, я познайомився з речами дещо іншими, зовсім інший інтерес, зацікавленість, але виключно в академічному середовищі [25].

Збірка есеїв «*Диявол ховається в сирі*» складається із зібраних літературних і геопоетичних усвідомлень та висновків 1999-2006 років і вважається продовженням есеїстичних нарисів «*Дезорієнтація на місцевості*». Книга «*Диявол ховається в сирі*» ділиться на три частини: «*Підсвідоме*», «*Геопоетика*» та «*Справжні історії однієї Європи*». «Тут прихований роман, хоч книга і скидається на збірку есеїв», - наголосив письменник [26].

У своєму літературному творі Юрій Андрухович фіксує як свої власні трансформаційні процеси, так і своєї Батьківщини – України, вплітаючи в них пізнання, досвід і констатування політичних подій та розвиток процесів у країні. Якщо в романі «*Дванадцять обручів*» Юрій Андрухович, з одного боку, висловлює своє розчарування щодо західної зарозумілості і неуттва стосовно Східної Європи, то в «*Диявол ховається в сирі*» автор висловлює розчарування й обурення, як стосовно політичних дій своєї власної країни, так і Західної політичної Європи. Зради політичного рівня після ейфорії «помаранчевої революції» особисто глибоко завдають болю письменнику, так як за кордоном йому теж автоматично навішують статус «брехуна»: Для мене эти предательства стали серьезной личной проблемой. Поскольку не только тот год, который я провел в Берлине, а вот уже несколько последних лет я постоянно налаживал контакты с литераторами, политиками, политическими журналистами. Находясь за рубежом, я не получал заданий ни от президента, ни от МИД. Но в каждом своем выступлении (а их были десятки) подчеркивал перспективность нашей страны, говорил о том, насколько наше общество изменилось, насколько оно является зрелым для всего того комплекса общественно-политической жизни, именуемого Европой. Но события нынешнего лета мою позицию в глазах тех партнеров подрубали под корень. Я просто выгляжу лжецом. Ведь на протяжении десятилетий они о нас думали: эта страна и это общество не способны меняться. И сейчас многим из них, если не всем, снова кажется, что они были правы, что мы безнадежны. Поэтому так хочется объявить этим предателям «священную войну» [27].

Не дивлячись на розчарування щодо політичних подій в Україні після «помаранчевої революції», Юрій Андрухович у своєму збірнику есеїв «*Диявол ховається в сирі*» і надалі намагається віднайти нове положення Української держави на геополітичній карті. Провокаційно і сучасно, завжди на крок вперед, автор конфронтує зі своїм читачем такі питання, думаючи про майбутнє своєї країни: знаходиться вона в тіні Росії чи в «сірій зоні сусідства» [28], якого їй надає Європа? Чи краще нам стосовно цього заспокоїтись, підкоритись без будь-яких амбіцій і пройти через це пониження чи й далі йти по інерції? Відповіді на такі питання письменник намагається сформулювати

на одному з прикладів есею «*Чи не погодитись нам з Яворським?*»:

Це був останній відтинок моєї цілоденної поїзної подорожі додому – після одного інтерситі та двох літаків такі контрасти переживаєш загострено. Прірва, яка вділяє нас від них [Європи], починає виглядати неподоланною, відчуття, що ми безнадійно застрягли на глухому узбіччі світу, – невідв'язним, натомість європейська риторика владної верхівки – досконалим зразком чорного гумору. Слід нарешті розпружитися і почати отримувати задоволення від того, що є і чого не змінити, себто і від нашарувань бруду у вагоні, і від ковбасуватості людей, і від смороду, і від повільності. Слід любити цю дійсність – вона унікальна [29, с. 68].

Юрію Андруховичу не однаково, що відбувається з його країною, бо це його життя, його остання територія, його ніша і його найбільше кохання, освідчення в якому йдеться в есеї «*What language are you from?*»:

Я живу в країні, яка нікуди мене від себе не відпустить – вона вчепилася в поли мого плаща своїми спазматичними суглобами, готова роздерти мене на шматки з великої своєї любові. Я мушу відповідати їй взаємністю – любити це особливе горіччане тепло, це примарне світло, цих людей, що не хочуть вірити жодному моему слову, і цих, яким начхати на всі мої слова, бути свідком того, як слова взагалі перестають що-небудь означати, занурюватися все глибше у песимізм, любити цей коматозний стан, це відчуття трясовини, звідки нізачо не вибратися, любити свою останню територію, на якій мене поки що неможливо вполювати. Отже, поки вона, моя країна, не вчепилася мені тріумфально в горло, я так чи так приречений вимовляти свої тимчасові слова. Вся ця любов, щиро кажучи, є формою ненависті. А ненависть – формою любові. Але в нас цим нікого не здивуєш: усе так близько [30, с. 62].

У своєму наступному творі «*Атлас. Медитації*» письменник надалі продовжує пошук сутності і значення сучасної Європи, місця і значення в ній своєї країни, використовуючи при цьому метод ментального меппінгу.

При випадковому гортанні "Diercke Weltatlas" (Westermann Kartographie, 1996), Андрухович зупиняється на сторінках 14-15, де зображена Mitteleuropa [Центральна Європа], над якою він тепер картографічно проводить ревізію, намагаючись віднайти для неї нові й нові виміри. Автор приходить до наступних результатів дослідження :

Його [атласу] Mitteleuropa складається передусім із Німеччини та Польщі - це наче західна та східна її основи, такі собі сіямські близнюки в центрі світобудови. З півдня вони спираються на Словаччину з Угорщиною, Чехію, Австрію та Словенію, шматочок Італії (радше символічний - щоб і макаронників не забували, мовляв!), а також Швейцарію. З півночі мають трохи Литви, Східної Пруссії (пардон, Росії), Данії, Голандії та Бельгії, а

із заходу - зовсім небагато Франції. Мене найбільше цікавить, що там на сході. А там - по велетенському шматку Білорусі, України й Румунії. Не думаю, що автори свідомо допускають цих трьох останніх до свого мітельєвропейського товариства, дозволивши відтак заходіві України бодай картографічно об'єднатися зі сходом Франції, а північній Молдавії - з південною Данією. Справа передусім у специфіці географічних мап: їх неможливо очистити від зайвого, бо земна поверхня в силу своєї кулястості все-таки характеризується неперервністю [31, с. 118].

При подальшому гортанні атласу автор детальніше зупиняється на Україні, де автоматично згадуються її внутрішні проблеми:

Наприклад, Україна, де я живу, судячи з цього атласу, так і не знає куди їй подітися. Її західна частина розташована наначебто в Міттельєвропі (стор. 14-15) зате вся її решта – в Азії (стор. 152-153). Розірвана і загублена десь поміж стор. 15 і стор. 154 Diercke-Weltatlas, Україна справді не може визначитися зі своєю приналежністю. Принаймні у межах конкретного атласу вона справді розколена і це справді *дві України* [32, с. 121].

За допомогою історичних джерел, завдяки силі фантазії та ненадійній підпорі – Геродоту, все ж таки вдається встановити геокоординати цієї фантастичної Сарматії, і фактичність того, що буцімто колись існувало дві Сарматії, знову натякаючи на Західну і Східну частини України, розмежовану Доном:

Сарматій є дві - європейська й азіатська, і межею між ними є Дон. Тобто все, що західніше від нього, - це європейська Сарматія, а що східніше - азіатська. Птолемей наче передчував, як мені знадобиться його вчення: західніше від Дону може бути лише Україна [33, с. 123].

Знайшовши і визначивши Сарматію [34], яка знаходилась на території Північного Причорномор'я в 1 ст. до н. е. і яка являла собою межу між цивілізованою Європою та барбарським Сходом; після довгих і глибоких роздумів та дебатів, як над самим феноменом Сарматії, так і над Diercke-Weltatlas, автор приходять до висновку з визначенням, чим Україна все ж таки являється для Європи і яке її місце в ній:

Наскільки Сарматія є викликом для України, настільки ж Україна є викликом для ЄС. При цьому Європа (надалі для розмежування акцентів я вживатиму це слово в його консервативному, західноєвропейському значенні) цього українського виклику потребує як повітря. Тому що вона у кризі. Україна ж – так само як повітря – потребує європейської перспективи. Але вона цього повітря не отримує. При цьому з європейського боку їй закидають передусім неготовність суспільства й еліт до *євростандартів*. Тільки от що це таке і як їх досягнути – особливо якщо вони, ці стандарти, подвійні? [35, с. 130].

За Андруховичем - політична Європа просто не хоче допускати і миритись з тим фактом, що Схід-

на Європа вже існує, уже є достатньо європейською і нестримно та безперервно рухається їй назустріч:

Центрально-Східна Європа, що майже пів століття виглядала непорушною і незмінно застряглою між двома залізними завісами, почала зазнавати витіснення зі своєї канонічної території – території країн – нових членів ЄС. Це витіснення м'яке, але воно послідовно неухильне і справді не залишає для неї простору. Амбівалентність буття поміж зникає на всіх рівнях - від уніфікації ландшафтів до прагматизації ментальності. [...] Центрально-Східна Європа зрушила з місця і дрейфує у східному напрямку територією України. При цьому вона не може не наразитися на спротив Сходу, і якщо назвати це війною було би дещо заголосно, то жорстким протистоянням – саме доречно [36, с. 126, 127].

Політичній Європі здається цього забагато і після подій «помаранчевої революції» її кордони закриваються щільніше і контролюються ще пильніше, відмежування і дискримінація з її боку обурюють письменника, на які він наголошує в есеї *«Атлас. Медитації.»*:

Насправді я хочу не так і багато: щоб українцям дозволили їздити Європою без перешкод. Хоча б на тій підставі, що вони теж європейці. Тобто щоб на них так само поширювалася 13 стаття Загальної декларації прав людини про свободу пересування - хоча б на тій підставі, що вони теж люди, навіть ті з них, які мають по вісім пальців і третє око - на животі [37, с. 133, 134].

Також паралельно в своїх інтерв'ю Юрій Андрухович публічно і гостро підтвержує своє критичне відношення щодо політики політичної Європи, точніше - її політиків і репрезентантів:

Європа не в кризі – це лишень криза бюрократів, які не знають, що далі. Йдеться тільки про банкрутство бюрократів і популізм лідерів. Але вони не визнають цього відверто і натомість указують Україні на її неготовність. виявляється, здійснивши чудо, ми насправді нічого не змінили. Я почувуюся так, наче мені вкотре відмовляють у праві на інше майбутнє. Погодьтеся, що це досить прикре відчуття – з таким просто не живуть [38, с. 133].

Найважливіше питання, яке порушується і охоплює цей весь дискурс – це цінності цієї політичної Європи. Причиною прагнення бути членом Європейського Союзу полягає в тому, що завданням цієї політичної Європи є бажання інтегрувати демократію, ввести в постійний спільний економічний простір і єдину політичну спільноту, забезпечити мир, свободу і достаток, дати змогу утвердитись в інтернаціональній політиці як самостійна і незалежна політична сила [39, с. 3], не дивлячись при цьому на «унікальні дійсності» країни, яка може складатися «з нашарувань бруду у вагоні, і від ковбасуватості людей, і від смороду, і від повільності» [40, с. 68], варто, ну хоча б не любити, але поважати «це

особливе горіччане тепло, це примарне світло, цих людей [...], [цю]останню територію» [41, с. 62].

15.12.2004 року у своїй промові в Страсбургському Європейському Парламенті Юрій Андрухович офіційно наголосив на цінностях, через які відбулася «помаранчева революція» і які, врешті-решт, відстоювались українським народом:

«Die Ukrainer, die für Juschtschenko stimmen, votieren in Wahrheit für Freiheit, Rechtsstaatlichkeit und Toleranz, ohne einen Gedanken daran zu verschwenden, ob es sich dabei um europäische Werte

handelt. Es genügt ihnen, dass es ihre Werte sind.» [42, с. 252].

«Українці, які голосують за Ющенка, вотують насправді за свободу, правову державу і толерантність, не марнуючи при цьому навіть і думки, чи йдеться тут за Європейські цінності. Їм достатньо того, що це є їхні цінності. [43].

І хоч це вже залишається в історії України, проте питання європейської України, її місця в політичній Європі і надалі залишається актуальною, є темою дебатів, про неї буде ще не тільки багато написано й проговорено, але й заради якої багато чого зроблено.

ЛІТЕРАТУРА

1. Schubert, Gabriella: «Zentrum und Peripherie: Der Westen, die Mitte und der Südosten Europas», in: Europas Mitte – Mitte Europas. Europa als kulturelle Konstruktion. Schriftenreihe des Collegium Europaeum Jenense Band № 36, Jena 2008, S. 16-38.
2. Ulbrich, H. Justus: «Wer die Mitte sucht, muss über die Ränder sprechen. Skeptische Fragen nach dem Kern europäischer Identität», in: Europas Mitte – Mitte Europas. Europa als kulturelle Konstruktion. Schriftenreihe des Collegium Europaeum Jenense Band № 36, Jena 2008, S. 56- 78.
3. Андрухович Юрій, Carpathologia cosmophilica розділ 1. У бібліотеці Українського Центру: www.ukrcenter.com/Література/Юрій-Андрухович/19991-1/Carpathologia-Cosmophilica, Stand: 14.03.2011.
4. Андрухович Юрій: Дезорієнтація на місцевості. Видавництво «Лілея-НВ», Івано- Франківськ, 2006, S. 1-126.
5. Woldan, Alois, «Regionale Identität am Beispiel von Andrzej Stasiuk und Jurij Andruchowysch», In: Die Ukraine, Polen und Europa. Europäische Identität an der neuen EU-Ostgrenze. Renata Makarska, Basil Kerski (Hrsg.). Osnabrück : Fibre, 2004, S. 243- 257.
6. Андрухович Юрій: Дезорієнтація на місцевості. Видавництво «Лілея-НВ», Івано- Франківськ, 2006, S. 1-126.
7. Joseph Roth, Lemberg, die Stadt, 1924, in: descr., Werke. Dritter Band, Amsterdam 1976, S. 836-840, In: «Regionale Identität am Beispiel von Andrzej Stasiuk und Jurij Andruchowysch», Woldan, Alois, In: Die Ukraine, Polen und Europa. Europäische Identität an der neuen EU-Ostgrenze. Renata Makarska, Basil Kerski (Hrsg.). Osnabrück : Fibre, 2004, S. 243- 257.
8. Woldan, Alois, «Regionale Identität am Beispiel von Andrzej Stasiuk und Jurij Andruchowysch», In: Die Ukraine, Polen und Europa. Europäische Identität an der neuen EU-Ostgrenze. Renata Makarska, Basil Kerski (Hrsg.). Osnabrück : Fibre, 2004, S. 243- 257.
9. Андрухович Юрій: Дезорієнтація на місцевості. Видавництво «Лілея-НВ», Івано- Франківськ, 2006, S. 1-126.
10. Андрухович Юрій: Дезорієнтація на місцевості. Видавництво «Лілея-НВ», Івано- Франківськ, 2006, S. 1-126.
11. Андрухович Юрій: Дезорієнтація на місцевості. Видавництво «Лілея-НВ», Івано- Франківськ, 2006, S. 1-126.
12. Woldan, Alois, «Regionale Identität am Beispiel von Andrzej Stasiuk und Jurij Andruchowysch», In: Die Ukraine, Polen und Europa. Europäische Identität an der neuen EU-Ostgrenze. Renata Makarska, Basil Kerski (Hrsg.). Osnabrück : Fibre, 2004, S. 243- 257.
13. Андрухович Юрій: Дезорієнтація на місцевості. Видавництво «Лілея-НВ», Івано- Франківськ, 2006, S. 1-126.
14. Андрухович Юрій: Дезорієнтація на місцевості. Видавництво «Лілея-НВ», Івано- Франківськ, 2006, S. 1-126.
15. Sproede, Alfred: «Heimat Europa? Regionale Horizonte in osteuropäischer Literatur», in: Ost-West. Europäische Perspektiven. Die Zeitschrift für Mittel- und Osteuropa. 4. Jahrgang 2003, Heft 3, Schwerpunkt: Migration. In: www.owep.de/2003_3_sproede.php, Stand: 23.01.2009.
16. Андрухович Юрій: Дезорієнтація на місцевості. Видавництво «Лілея-НВ», Івано- Франківськ, 2006, S. 1-126.
17. Андрухович Юрій: Дезорієнтація на місцевості. Видавництво «Лілея-НВ», Івано- Франківськ, 2006, S. 1-126.
18. Андрухович Юрій: Дезорієнтація на місцевості. Видавництво «Лілея-НВ», Івано- Франківськ, 2006, S. 1-126.

19. Andruchovyč, Jurij. In: Münchner Merkur von Dultz, Sabine: «Träume eines verfluchten Landes», vom 16.03.2006, in: www.lyrikwelt.de/hintergrund/andruchovyč-bericht-h.htm, Stand: 17.03.2011.
20. Переклад упорядника.
21. Rakusa, I.: «Lese-Lust», in: Neue Zürcher Zeitung, Mai 2005, in: www.apunktbuch.at/treffpunkt_F_05.pdf, Stand: 23.01.2009.
22. Андрухович Юрій: «Дванадцять обручів.» У бібліотеці Українського Центру: uk.wikipedia.org/wiki/Юрій_Андрухович, Stand: 12.11.2008.
23. Андрухович, Юрій: «Дванадцять обручів.» У бібліотеці Українського Центру: uk.wikipedia.org/wiki/Юрій_Андрухович, Stand: 12.11.2008.
24. theaterheute.partituren.org/de/archiv/2006/Ausgabe_01_06/index.html, Stand: 31.05.2008.
25. Переклад упорядника.
26. Андрухович Юрій: <http://zik.com.ua/ua/news/2006/09/14/49295>, Stand: 20.03.2011.
27. Андрухович Юрій: «Дзеркало тижня», № 310(610)19.- 25.08.2006, In: «Последнее и утраченное. Юрій Андрухович: «Это поколение политиков должно отправиться на свалку.», Вергелис, Олег, in: <http://www.zn.ua/newspaper/articles/47527#article>, Stand: 20.03.2011.
28. www.suhrkamp.de/titel/titel.cfm?bestellnr=12513, Stand: 20.03.2011.
29. Андрухович Юрій: Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
30. Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
31. Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
32. Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
33. Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
34. Мищенко, Ф., Сарматы. In: <http://www.brocgaus.ru/text/088/998.htm>, Stand: 03.04.2011
35. Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
36. Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
37. Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
38. Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
39. Atilgan, Canan/Klein, Deboeh: «EU-Integrationsmodelle unterhalb der Mitgliedschaft», in: Arbeitspapier Nr. 158/2006, Hrsg. v. d. Konrad-Adenauer-Stiftung, Berlin/Sankt Augustin, Mai 2006, S. 1-19.
40. Андрухович Юрій: Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
41. Диявол ховається в сирі. Видавництво «Часопис Критика», Київ, 2006, S. 1-318.
42. Andruchovyč, Jurij, Rede vor den Abgeordneten des Europäischen Parlaments in Straßburg vom 15.12.2004, in: Frankfurter Allgemeine Zeitung 294, 16.12.2004, S. 33. Zitiert von Bredies, Ingmar, in: Institutionenwandel ohne Elitenwechsel? Band 41. Hrsg. v. Wolfgang Eichwede u.a., Dr. W. Hopf, Hamburg, Münster: Lit Verlag 2007, S. 1-307.
43. Переклад упорядника.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2011